

Draginja Ramadanski

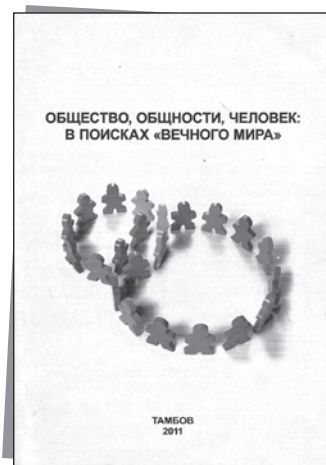
∴ Újvidéki Egyetem, BTK, Szlavisztika Tanszék
∴ mimaram@cablenet.rs

TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁS MINT A TÁRSADALOM KULTURÁLIS ÖNFELISMERÉSE

Scientific Conferences as Cultural Self-recognition of the Society

Idén is eljutott hozzánk annak a nemzetközi internetkonferenciának az anyaga, amelyet 2012. november 12-én – immár ötödször – tartottak meg az oroszországi Tambovban, az ottani G. R. Dezsavin Állami Egyetem meg az Orosz Föderáció Oktatás- és Tudományügyi Minisztériumának a szervezésében. Ezúttal is a már hagyományos címmel hirdették meg: *Társadalom, közösség, ember: az örök béke keresésében*. A konferencia anyagát két csoportba sorolták, s mindkettőnek négy-négy tematikus egysége volt. A konferencia eredményeiről szóló rövid bemutatónkban bizonyos sajátos rendhez tartjuk magunkat, hogy elkerüljük a téma sokféle irányultságát, s hogy érthetőbben kiemelhessünk néhány kulcsfontosságú témakört.

Továbbra is fenntartjuk múlt évi észrevételünket, hogy a nyomtatott munkákhoz mellékelni kellene az összefoglalókat meg a kulcsszavakat is a hatékonyabb eligazodás végett, hiszen a munkák össz-száma meghaladja a három számjegyűt. Alapvető benyomásunk a tanulmánykötet olvasása után, hogy mértékkel adtak benne helyet nagyszámú, különféle témakörnek, az irodalomelmélettől és -történettől kezdve a filozófián, kulturológián, pedagógián, jogtudományon, szociológián át az egyes tudományos diszciplínák igen specifikus aspektusaiig. Azonos könyvborítók közé került egy sok szempontból egyedülálló tudósközösség, ahol szívesen látott volt valamennyi „vendég”. Ezt saját tapasztalatom alapján állíthatom, s hiszem, hogy újvidéki kollégáim nevében is. Oroszország, Ukrajna, Fehéroroszország, Szer-

bia és Románia tudósai specifikus módon járultak hozzá az örök világ és örök béke individuális és kollektív kereséséhez, azaz egy jobb jövőt célzó konceptuális fészekrakáshoz.

A gyűjteményes munkát Horváth Futó Hargita kutatásai vezetik be, aki az iskolarendszernek az oktatás folyamatában kifejtett rejtett hatásairól értekezett, azaz a sajátos kommunikatív kompetenciákról, beleértve a tanárok motivációs stratégiáját is (melyet a pedagógia vonatkozásában Filip Jackson fektetett le *Élet a tanteremben* című, 1968-ban közölt tanulmányában). Itt arról az etikai dimenzióról esik szó, amely nem vehető észre a tudástranszfer folyamatában, de amely igencsak hatékony a diákok kezdeti egyenlőtlenségének felszámolásában (például a városi és a falusi populáció közötti különbség). E kommunikáció megvalósított eredményei jelentősek, s a tanulási folyamat hasznára fordíthatók.

Az irodalomnak mint integratív modellnek szentelte kutatásait Hózsza Éva. Az irodalmi hős (ez esetben Don Quijote) kapacitásának találó példáján keresztül a szerző különösen az úgynevezett intertextuális olvasás módszerét hangsúlyozza, amely dekonstruálja az adott mű kereteit, s feltárja a lehetséges, integratív korrespondencia igen széles palettáját.

Bence Erika a vajdasági magyar irodalom regionális és multikulturális instanciáját tematizálja. Juhász Erzsébet, Balázs Attila, Jung Károly, Végel László és Lovas Ildikó műveinek példáin, valamint a tenger metaforáján keresztül (amelyet költői szemszögből felismerhetően Tolnai Ottó gazdagított) éri tetten a „kulturális egyenjogúság illúziójának” kitartó ápolását, valamint a többség és kisebbség párbeszédét Jugoszlávia, illetve Vajdaság multikulturális alapjain. Az a közösség, amelynek kollektív emlékezetéből hiányzik a multikulturális tapasztalat – a szerzőnk szerint –, készségesebben mellőzi a többnyelvűség kódjait. Ily módon – vonja le következtetésként – a kultikus *Symposion* folyóirat nemzedéke multilingvális diskurzusával „magára marad”.

A szájhagyomány sorsát taglalja a legrégebb időktől napjainkig Raffai Judit munkája. Vitathatatlan, hogy a hagyományos verbális kommunikáció e válfaja, amely még nem verbális attribútumokkal is gazdagodott, többszörös korszerűsítésnek volt kitéve. A szóbeli közlések korszakát az írásbeliség és a romantikus irodalmi érdeklődés követte. Ma már ezeknek az írott szövegeknek a reinterpretálásával találkozunk, ami kétségkívül kihat végleges stílusukra. A modern professzionális mesemondók célcsoportját, akik a mesélést reviálisan űzik, legfőképpen gyerekek alkotják, míg a múltban azok a közösség felnőtt tagjai voltak.

Vukov Raffai Éva kutatásaiban a szerbiai magyar pedagógusok kétnyelvűségre vonatkozó felfogását elemezve a felvilágosult bidialektizmus szükségessége mellett és azon erőfeszítések mellett foglal állást, hogy szabványosítani kell a diákok nyelvét, ami magában foglalja a korrektív munkát is a környezet nyelvének hatása vonatkozásában.

Németh Ferenc munkája – a konferencia témájához kapcsolódóan – betekintést nyújt a jeles magyar polihisztor, író és értelmiségi, Farkas Geiza (1874–1942) életébe és munkásságába. A legmeggyőzőbb a társadalom-lélektan terén kifejtett munkássága. Farkas tanítása a valóság démonikus jellegéről az emberi felfogásban ma is kihívóan hat (*Démonok közt*, 1923). Ennek értelmében bélyegzi meg az arisztokráciát, a kamarillát, a papságot, a katonatiszteket, a kormányt, a nemzetet és a népet. A társadalmi csoportok pszichodinamikája iránti elmélyült érdeklődése magában foglalja a döntés mechanizmusait is (*Mi tetszik és miért?* 1927), ami kétségkívül összefüggésben áll az első világháborúban való részvételével, akárcsak Magyarország háború utáni státusával, azaz határainak drámai megváltoztatásával. Ugyanez állapítható meg regényével kapcsolatosan is (*A fejnélküli ember*, 1933), amely lenyűgöző patopszichológiai felfedéseivel még Szenteleky Kornél könyvkritikáját is „kiérdemelte”.

A napló műfajának mint a Másikról és a Máságról való imagológiai értékelés forrásának szentelte munkáját a romániai Custura Stefania Maria, rávilágítva három 17. századi kiemelkedő naplóíró (Andreas Hegyes, Michael Weiss és Albert Huet) értékrendszerére. Közülük mindegyik a maga módján az azonos szociális valóságot tükrözi, lehetőséget nyújtva számos érdekes párhuzam megvonására. Az igen viharos korban élt három kortárs alkotó példáján valóban láttatni lehet a dinamizmust, valamint azt, amit ma self-image-ként meg hetero-image-ként ismerünk.

A Hazának mint szellemi értéknek a képe tűnik elő S. Guzenina és A. Krasnova kutatásaiból. A hadseregnek mint hagyományosan szigorúan hierarchizált közösségnek a képén keresztül nyer hangsúlyt a megállapítás, hogy a haza koncepciója a katonai oktatási rendszer központi szegmense. Az adott mintában (88,8% férfiak, 11,2% nők, 75,2% hívők) a megkérdezettek többsége érdeklődéssel viszonyul a haza történelme iránt, és szeretnék, ha gyermekeiket is hazafias szellemben nevelnék. Érdekes, hogy nagy százalékban vallották azt az állítást, hogy *az az ember, aki hazáját nem szereti, magánéletében is hajlamosabb az árulásra*. Valamint azzal a megállapítással is egyeztek, hogy *azok az emberek, akik nyíltan beszélnek hazaszeretetükről (a politikusok), nem keltenek bizalmat*. Ebből következik, hogy a haza fogalma egyedi, személyes, végső soron szakrális is (a válaszok 73,3%-a). A megkérdezettek több mint 60 százaléka úgy nyilatkozott, hogy szükség esetén kész feláldozni életét a hazáért.

Másik tanulmányában, amelyet a kollektív emlékezet kérdéseinek szentelt, Svetlana Guzenina éppen e felemelő, szakrális értelmet emeli ki. Jungnak az archetípusokról szóló tanulmányára meg a legújabb (még nem eléggé kikutatott) felismerésekre támaszkodva a neurofiziológiai nyomok (engramok) jelenlétéről az emberi agyműködésben, a szerző kiemeli, hogy a nyelv, a mítoszok meg a szokások meghaladják az egyén szellemi képességeit. Külön figyelmet szentel a

rítusoknak, az ikonfestészetnek, a hímezésnek és a bábjátékoknak – a haza iránti viszonyulás ideogramjainak – mint a kollektív emlékezetbe való hagyományozódás formáinak, annak időn kívüli és örök tartalmaival együtt.

A kollektív emlékezet problémáját D. Ramadanski metodikus vázлата is érintette, amelyet Gavriilo Derzsavin utolsó, testamentumszerű versének szentelt. Meglátásunk szerint jelzés-értékű az orosz nyelv- és irodalom szakon tanuló újvidéki egyetemi hallgatók társszerzői hozzájárulása, akik a gyakorlati órákon *hozzáírták* az orosz líra atyja befejezetlen akrosztikonját.

Több munka foglalkozik a vallással és a családi értékekkel a szekularizáció és a szakralizáció köztes terében. Olyan kérdések kerülnek felszínre, mint a család válsága meg az egyháznak a házassághoz és a váláshoz való viszonya. Általános a megállapítás, hogy a vallás pozitív hatást gyakorol a viselkedésformákra (ennek tükrében szentelték e munkát a szentéletűség modelljének az *Egy falusi pap naplója* című filmben.) Nem hallgatják el az egyház kompenzációs szerepét sem az elidegenedés körülményei között, akárcsak annak regulatív, kommunikatív, (dez)integratív szerepét, sem a modern társadalom vallási életének szociálpszichológiai aspektusait a társadalmi felaprózottság közepette. Riasztó jelenség, hogy kivészőfélben van a szolidaritás, az áldozatkészség, az altruizmus, amelynek fontos szerepe van az ember lelki egészségének megtartásában. Az egyház értékelése válaszut elé került: bizalom vagy hitszakadás. A feminista *Pussy Riot* együttes punk-liturgiája aláásta a bizalmat nemcsak az orosz meg a nyugati társadalom intézményeinek, hanem *minden* intézménynek a vonatkozásában.

Az ifjúság „szociális tőkéje” mint integratív tényező voltaképpen nem hagyományos paradigmája a társadalmi értékeknek (elismerés, tolerancia, bizalom) a csoportérdekekre meg a személyes és professzionális gyakorlatban megnyilvánuló lehetőségbővítésre kifejtett visszahatásáról.

A legprovokatívabb munkák egyike mindenképpen a meritokrácia és az igazságosság elvének ellentmondásairól szóló. A született arisztokraták és a gazdag kapitalisták elitjét felváltotta a tudás poszt-iparosodási mércéje, amely értelmében a siker a tehetségtől, a képességtől és a szorgalomtól függ. Ez egy régi Konfucius-eszme, amely a *pályázatok* intézményén keresztül kapott helyet számos demokratikus alkotmányban. Ám ez az elv („mindenkinek érdeme szerint”) lehetlenné teszi-e a bürokrácia és technokrácia hatását? Vagy újabb egyenlőtlenséghez érkezünk, a sikeresek egyszerű újrarétegzéséig? A szerző meglátása szerint jogos a szkepticizmus: az intelligenciahányados nem a siker előrejelzésének tényezője. Ez egy ál-elmélet, amely egyenlőtlenséget teremt a természetes adottság alapján. A lusta zseni azonban nem zseni, szükség van még az önmegvalósításra, oktatásra. Arra pedig ismét a vagyoni cenzus van hatással...

Érdekes oldalakat szentelnek a felsőoktatás rejtett aspektusainak (a tanárok életkorának és képzettségének struktúrája, annak hitelesítési és motivációs rendszere, az adminisztratív dolgozók és a tanárok kölcsönös kapcsolata, az egyetemisták optimális létszámának megállapítása a piaccgazdálkodás feltételei közepette). Több munka foglalkozik a társadalmi alkalmazkodás társadalomlélektani aspektusaival mint a lelki egészség mércéivel extrém feltételek közepette és stresszes helyzetekben. Az alkalmazkodási stratégiák és védőmechanizmusok palettájában említik az úgynevezett „csúszkáló imázs”-t, amely az ősi, nem verbális mechanizmusok mellett a társadalommal való kommunikálás első pillanataiban aktiválódik, az eredeti imázs aktiválása nélkül.

A tömegkultúrában uralkodó vizuális előadásokat szemiotikai, fenomenológiai és etnometodológiai szempontból tanulmányozták. Nagy teret szenteltek az internetes társadalmi hálóknak, a virtuális gazdaságnak és a web-fórumoknak, mint az eszmék hatásos terjesztőjének (színesbőrűek forradalma, internetes szervezés), az olvasásnak az elektronikus kultúra feltételei közepette, a reklámnak mint szociális intézménynek, a reality-show-knak mint a félelem-hormonok aktiválójának, valamint az információs nyomásnak és zajnak. Egy érdekes kutatásból előtűnik, hogy az üzleti kultúra Oroszországban nem a modern világi bizniss fogalma, hanem egy 17. századi vallási szektától ered. A szakadárök üldöztetése eredményezte azok nagy, csoportos egymás közötti szolidaritását. Ez az a közeg, amely létrehozta az orosz kapitalizmust meg a mecénásság és jótékonykodás intézményeit.

Imagológiai megvilágításba helyezték a francia hadifoglyok történetét is, akik 1812 után Tambovban nagy számban vállaltak házitanítói és nevelői állást. A hatóságok ápolták az irántuk való jó viszonyt. Jelzés-értékű, hogy közöttük Evangélium-köteteket osztogattak „lelki szabadságuk megújítására”.

A stresszes élet, valamint a lélektani alkalmazkodás kontextusában elemzés alá vették a *hazugság* nemek közötti aspektusait is mint társadalmi jelenséget, az embernek a saját lényegétől történő elidegenedése tényével kapcsolatosan: a hazugság gyakran szerepel a személyiség önvédelmi módjaként. Utalás történik a családi problémák nemek közötti vonatkozásaira is. A nők akkor is „családi-asnak” tartják magukat, amikor hajadonok, míg a férfiak nem. A családot – mint optimális életteret – továbbra is magasra értékelik (lásd a mellékletben a táblázatokat és grafikonokat). A továbbiakban figyelmünket még a barátság szociológiai kontextusára irányítja, beleértve annak erotológiai vonatkozásait is.

Több kutatás foglalkozik az élet jelentős szociális vonatkozásainak dokumentálásával, igazolványok, személyes dokumentumok, iskolai értesítők és bizonylatok kiadásának eljárásaival. Érdekes munkák foglalkoznak történelmi keresztmetszetben a levéltár- és könyvtárossággal, akárcsak számos joggyakorlati megvalósításával és azok ellentmondásaival, beleértve a nyugdíjat, az

eltartási díjat, a szerzői jogdíjat, de a házastársi jogokat is, például a helyettes anyaságot. Külön hangsúlyt fektetnek a donor jogaira a feleség tudtával történő természetes megtermékenyítés esetében. E gyakorlat első példajaként említik Sára és Ábrahám gyermektelen házasságát, akiknek Hágár Ismáel nevű fiút szült. Figyelemfelkeltő módon tárgyalják a térségi mobilitásra való jogot meg annak rendezését, tekintettel az Európai Unióra és a nyitott határok következményeire, valamint a gyermeknevelést, az anyaságot, a gyámságot meg az árváknál a szenzoros deprivációt.

Végezetül hadd említsük meg Dosztojevszkij realizmusa „aranykorának” elemzését, különösen az *Egy nevetséges ember álma* című művére reflektáltan. Ha hinni lehet Dosztojevszkijnek, akkor a paradicsomi állapot csak kéznyújtásnyira van tőlünk; a másik világ – a mi világunk, amely csak erkölcsi értelemben alakult át. Nem kell elfeledni, hogy az egyén hangulata néha jobban függ az elvárástól, mint az adott helyzettől...

Németh Ferenc fordítása